

การศึกษาคลองยาวในสังคมและวัฒนธรรมชาวนครสวรรค์

A Study of the Sociocultural Importance of Klong Yao for the People of

Nakhon Sawan

พิเศษ ภัทรพงษ์*

Piset Pattarapong

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะเฉพาะทางกายภาพของคลองยาว ความเชื่อและบทบาทของคลองยาว และวิเคราะห์จิ้งหะที่ใช้ในการตีกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การนำเสนอข้อมูลแบบพรรณานาวเคราะห์ ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยา ผลการวิจัยพบว่า คลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในสังคมของชาวนครสวรรค์มาแล้วประมาณ 110 ปี โดยในเบื้องต้นเกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านในจังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันคิดสร้างสรรค์เป็นการละเล่นพื้นบ้านเพื่อใช้ในการแห่ขบวนของงานบุญต่างๆ ในพุทธศาสนา ต่อมาจึงได้ขยายบทบาทเพื่อรับใช้สังคมในด้านต่างๆ ลักษณะเฉพาะทางกายภาพของคลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ หุ่นกลองทำจากไม้ขนุน หน้ากลองทำจากหนังวัว สายซึ่งหน้ากลองใช้เชือกไนลอน สายสะพายกลองใช้ผ้าลัด หุ่นกลองมีความยาว 81 เซนติเมตร หน้ากลองมีเส้นผ่าศูนย์กลางยาว 23 และ 24.5 เซนติเมตร ไทกลอง มีความยาว 23 เซนติเมตร เหวกลองมีความยาวของเส้นรอบวง 28 เซนติเมตร ลำโพงกลองมีเส้นผ่าศูนย์กลางยาว 26 เซนติเมตร วัสดุที่ทำเคลือบผิวหุ่นกลองใช้เซลแล็ก ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเกี่ยวกับผี บทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ มีบทบาทในด้านพุทธศาสนา ด้านประเพณี ด้านการบันเทิง ด้านการศึกษา ด้านการกีฬา ด้านการแสดงพื้นบ้าน ด้านอาชีพ ด้านสัญลักษณ์ในการสื่อสาร และด้านการแสดงฐานะของบุคคล จิ้งหะที่ใช้ในการตีกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่ามีจำนวน 12 จิ้งหะ ได้แก่ จิ้งหะหนึ่งบ่อม จิ้งหะสองบ่อม จิ้งหะสามบ่อม จิ้งหะสี่บ่อม จิ้งหะสองเป้ง จิ้งหะสามเป้ง จิ้งหะเร็ว จิ้งหะกราว จิ้งหะเข็งกลองยาว จิ้งหะเดิน จิ้งหะม้ายองกลองยาว และจิ้งหะมานี้ด

คำสำคัญ : กลองยาว / ดนตรีพื้นบ้าน / การละเล่นพื้นบ้าน / วัฒนธรรม / จิ้งหะกลอง

ABSTRACT

The purposes of this research were to study the history and the physical structure, the belief and the role of Klong Yao in Nakhon Sawan province, and also to analyze it's musical rhythm by ethnomusicology research methodology. According to the history of Klong Yao, there has been sociocultural playing it as musical instrument for people in Nakhon Sawan for 110 years. It was formerly played as a traditional folk music by people of Nakhon Sawan in Buddhist rituals and auspicious ceremonies, and later in other extended roles. The physical characteristics of typical Klong Yao drum body of the Klong Yao drum are made of jack-fruit wood covered with bull skin and cord of nylon rope. The slings are made of knitted cloth, with 81 cm. of body length, 23 cm. of drum head length, 23 and 24.5 cm. of diameter. The drum waist is 28 cm. in circumference, and the diameter of the drum tail is 26 cm. the body of Klong Yao was anointed with shellac. The belief in this particular music instrument has been influenced by Buddhism, Bramanism, Hinduism and superstition. The role of this music instrument has been rooted in Buddhism, tradition, entertainment, education, sports, folk performance, vocation, communication signs and personal positions in Nakhon Sawan province. The musical rhythm of this music instrument has twelve musical rhythmic patterns. They are Neng Bom, Song Bom, Sam Bom, Si Bom, Song Perng, Sam Perng, Rael, Ground, Seng Klong Yao, Dern, Ma Yong Klong Yao and Ma Neard.

Keywords : Klong Yao / Folk Music / Folk Entertainment / Culture / Drum Rhythms

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลองยาว เป็นการละเล่นพื้นบ้านประเภทหนึ่งของไทยมาแต่โบราณ มีชื่อเรียกหลายอย่างเช่น เถิดเทิง เถิงบ้อง หรือเเทิงบ้องกลองยาว นิยมเล่นในงานรื่นเริงของสังคมไทยในภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะในจังหวัด นครสวรรค์ ได้ชื่อว่ามีชื่อเสียงในการบรรเลงกลองยาวและการรำกลองยาว นิยมนำกลองยาวมาบรรเลงในงาน เทศกาล งานบุญ งานมงคลต่างๆ ที่ต้องการเพิ่มความครึกครื้นสนุกสนาน รวมทั้งใช้ในการต้อนรับบุคคลหรือ แสดงความยินดีในโอกาสต่างๆ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกเหตุการณ์ ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสต้นมณฑลนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2449 ว่า "วันที่ 28 สิงหาคม ร.ศ. 125 (พ.ศ. 2449) เสด็จพระราชดำเนินผ่านอำเภอเก้าเลี้ยว ได้มีผู้หญิงเฒ่าเฒ่า ประโคมรับเสด็จ" (จังหวัดนครสวรรค์, 2539, หน้า 10) ซึ่งหลักฐานดังกล่าวนี้ทำให้ทราบว่า ชาวนครสวรรค์ได้มีการเล่นเเทิดเทิงหรือกลองยาวโดยใช้ผู้หญิงเป็นผู้บรรเลงมาแล้วกว่า 110 ปี

กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวจังหวัดนครสวรรค์ นิยมใช้ในพิธีกรรมของชาวบ้านที่ต้อง อาศัยชนหมู่มากมาร่วมแสดงพลังแห่งความสามัคคี เถิดเทิงหรือ เถิงบ้อง เช่น งานบุญ งานบวช งานแต่งงาน งานเฉลิมฉลองถวายเป็นพุทธบูชาในชุมชน เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่เป็น สัญลักษณ์ของความสามัคคีและความเป็นสิริมงคล เนื่องจากใช้ตีบรรเลงเพื่อกิจกรรมของคนหมู่มากและบรรเลง เฉพาะในงานมงคลเท่านั้น กลองยาวมีพัฒนาการด้านโครงสร้าง บทบาทและหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีจังหวะที่ใช้ใน การบรรเลงหลายจังหวะ มีวิธีการบรรเลงที่ซับซ้อน มีระบบเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ และมีบทบาทหน้าที่สำคัญใน ชุมชน ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยกลองยาวในสังคมและ

วัฒนธรรมชาวนครสวรรค์ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าและส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาวนครสวรรค์ และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษาด้านมานุษยดนตรีวิทยาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะเฉพาะทางกายภาพของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและบทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อวิเคราะห์ห้วงหาที่ใช้ในการตีกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยาดังนี้

1. พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยเลือกศึกษาแหล่งศิลปะกลองยาวพื้นบ้านในพื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากมีหลักฐานเป็นต้นกำเนิดของการแสดงพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ การตั้งถิ่นฐานของศิลปินและสังเกตจากการแสดงในงานเทศกาลและงานบุญประเพณีต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยผู้แสดงมีวัยชราเป็นส่วนใหญ่

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม มีขั้นตอนดังนี้

2.1 วางแผนการศึกษาเพื่อเข้าพื้นที่ที่กำหนดในงานภาคสนาม

2.2 การศึกษาสังคมวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ โดยวิธีการศึกษาสังเกตแบบมีส่วนร่วม

(Participatory Observation)

2.3 ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ศิลปินกลองยาว ชาวบ้าน นักวิชาการดนตรีและศิลปะการแสดงที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา

2.4 ศึกษาลักษณะทางกายภาพ ขนาด รูปร่าง และสภาพทั่วไปของกลองยาว

2.5 บันทึกภาพและเสียงที่บรรเลงจากการตีกลองยาวในจังหวัดต่างๆ

2.6 บันทึกภาพและเสียงที่บรรเลงจากการประสมวงกลองยาว

2.7 บันทึกลีลาหรือท่าทางที่ใช้ประกอบการตีกลอง ความสัมพันธ์ที่มีกับเสียงและการตีกลองยาว

2.8 บันทึกภาพและเสียงการแสดงกลองยาวในงานหรือเทศกาลต่างๆ

3. การดำเนินการวิจัย

3.1 การเตรียมข้อมูลในการวิจัย

3.1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลเอกสาร สิ่งพิมพ์ และสื่อโสตทัศนต่างๆ ได้แก่ เอกสารงานวิชาการ วารสาร รายงานการสัมมนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เทปเสียง และวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษางานภาคสนาม จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเลือกศึกษาแหล่งศิลปะกลองยาวพื้นบ้านในบริเวณเขตอำเภอพยุหะคีรีและได้ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลตามขั้นตอนวิธีการทางมานุษยดนตรีวิทยาจากพื้นที่สนามดังนี้

- บ้านศิลปินกลองยาวในเขตอำเภอพยุหะคีรี

- งานประเพณีต่างๆ ในเขตอำเภอพยุหะคีรี เช่น งานสงกรานต์วัดเขาทอง

งานรตน้ำคำหัวผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ งานแห่เทียนพรรษา งานกฐิน งานผ้าป่า งานบวช งานแต่งงาน งานกีฬาโรงเรียนและหน่วยงานต่างๆ

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มของบุคคลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ออกเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มนักวิชาการดนตรีวิทยา กลุ่มนักวิชาการดนตรีและศิลปะการแสดงที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา กลุ่มศิลปินกลองยาว และกลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา

3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลองยาว และศิลปะการแสดงพื้นบ้านโดยการสัมภาษณ์ การขอให้ผู้ให้ข้อมูลสาธิต การสังเกตการณ์ และการทดลองปฏิบัติ โดยบันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป กล้องวิดีโอ รวมทั้งสำเนาภาพถ่ายกิจกรรมกลองยาวในอดีต รายละเอียดดังนี้

3.2.1 ศิลปินกลองยาว ข้อมูลในด้านประวัติความเป็นมาของกลองยาว และคณะกลองยาว การถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับกลองยาว การประสมวง การแสดงกลองยาว และการประกวดประชัน บทบาทของกลองยาว การตั้งจังหวะกลองยาว การตั้งเสียงกลองยาว การเรียนการสอน ตีกลองยาว และการแสดงกลองยาวในงานต่างๆ

3.2.2 นักวิชาการดนตรีวิทยา ข้อมูลในด้านประวัติและการแสดงกลองยาว การประกวดประชันกลองยาว รวมทั้งมุมมองต่างๆ ของกลองยาวในสังคมและวัฒนธรรมชาวนครสวรรค์

3.2.3 นักวิชาการดนตรีพื้นบ้านและนักวิชาการศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ข้อมูลในด้านแหล่งที่ตั้งของคณะกลองยาว งานประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น ประวัติและการแสดงกลองยาว การประกวดประชันกลองยาว โอกาสในการแสดงกลองยาว การประสมวง การแสดงประกอบ วงกลองยาว จังหวะกลองยาว และมุมมองต่างๆ ของกลองยาวในสังคมและวัฒนธรรมชาวนครสวรรค์

3.2.4 ช่างซ่อมเครื่องดนตรีไทย ข้อมูลในด้านลักษณะทางกายภาพของกลองยาว ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการสร้างกลองยาว การสร้าง การซ่อม และการตั้งเสียงกลองยาว

3.2.5 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ข้อมูลในด้านประวัติความเป็นมาของกลองยาว และคณะกลองยาว การประสมวงและโอกาสในการแสดงกลองยาว

3.3 การจัดกระทำข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูลดังนี้

3.3.1 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เสียงและภาพที่บันทึกจากเครื่องบันทึกเสียงและกล้องวิดีโอมาเรียบเรียงและพิมพ์เป็นเอกสารเพื่อการวิเคราะห์ และนำเสนอเป็นข้อมูลประกอบของการวิจัย

3.3.2 สัญลักษณ์ในการบันทึกโน้ต เนื่องจากยังไม่เคยมีการบันทึกโน้ตจังหวะการตีกลองยาวเป็นโน้ตดนตรีแบบสากลหรือรูปแบบของการคัดลอกโน้ต (Transcription) ที่สามารถนำมาอ้างอิงใช้เป็นรูปแบบการบันทึก ผู้วิจัยจึงพัฒนารูปแบบการบันทึกโน้ตจังหวะการตีกลองยาวโดยใช้ระบบโน้ตสากลเป็นฐาน เพื่อให้เกิดความสะดวกและง่ายต่อความเข้าใจในรายละเอียดต่างๆ ของสัญลักษณ์ทางดนตรี โดยสัญลักษณ์ของตัวโน้ต ตัวหยุด และค่าความยาวของเสียง ตัวโน้ตและค่าความยาวของการหยุดเสียงจะใช้ระบบเดียวกับระบบโน้ตสากล แตกต่างเฉพาะตำแหน่งของตัวโน้ตที่ใช้ในการบันทึกเสียงจังหวะกลองยาว และมีเครื่องดนตรีใช้ประกอบอีกหนึ่งชนิดคือฆ้อง รายละเอียดของตำแหน่งในการบันทึกโน้ตจังหวะการตีกลองยาวมีดังนี้

ตำแหน่งที่ 1 เป็นตำแหน่งที่ใช้บันทึกโน้ตเสียงซ้อง

ตำแหน่งที่ 2 เป็นตำแหน่งที่ใช้บันทึกโน้ตกลองยาวเสียง บ่อม

ตำแหน่งที่ 3 เป็นตำแหน่งที่ใช้บันทึกโน้ตกลองยาวเสียง มะ

ตำแหน่งที่ 4 เป็นตำแหน่งที่ใช้บันทึกโน้ตกลองยาวเสียง พรุ

ตำแหน่งที่ 5 เป็นตำแหน่งที่ใช้บันทึกโน้ตกลองยาวเสียง เปิง

ตำแหน่งที่ 6 ซึ่งมีเครื่องหมายมาร์กาโต (Marcato) กำกับเหนือตัวโน้ต เป็นตำแหน่งที่ใช้บันทึกโน้ตกลองยาวเสียง เป็ง

ตำแหน่งที่ 7 เป็นตำแหน่งที่ใช้บันทึกโน้ตกลองยาวเสียง ปะ

3.3.3 นำข้อมูลจากการบันทึกเสียงกลองมาบันทึกเป็นโน้ตดนตรีสากล และวิเคราะห์ตามกระบวนการดนตรีวิทยาเพื่อนำเสนอในรูปแบบเอกสาร

3.3.4 จัดพิมพ์โน้ตดนตรีสากลด้วยโปรแกรม Encore version 4.5

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ให้ศิลปินและบุคคลที่มีความรู้ทางด้านกลองยาวและนักวิชาการทางดนตรีตรวจสอบข้อมูล เพื่อประเมินค่าความน่าเชื่อถือ และนำข้อบกพร่องไปแก้ไขและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ แล้วจึงดำเนินการวิเคราะห์

3.4.1 ข้อมูลเอกสาร วิเคราะห์ในประเด็นความเชื่อและบทบาทพัฒนาการของกลองยาว โดยการตรวจสอบจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.4.2 ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ และสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับกลองยาว การตีกลองยาว การแสดงกลองยาวในงานต่างๆ เพื่อทำการตรวจสอบและเปรียบเทียบข้อมูลหลังจากเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.4.3 วิเคราะห์จังหวะที่ใช้ในการตีกลองยาว ในประเด็นโครงสร้างจังหวะ ประโยค จังหวะ และการแปรจังหวะ

สรุปผลการวิจัย

1. กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในสังคมของชาวนครสวรรค์มานานแล้ว ปรากฏหลักฐานว่ามีการเล่นกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์มาประมาณ 110 ปีแล้วมาแล้ว โดยชาวบ้านใช้กลองยาวตีประกอบรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวเสด็จประพาสต้นมณฑลนครสวรรค์ในวันที่ 28 สิงหาคม ร.ศ.125 (พ.ศ. 2449) กลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ เบื้องต้นเกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านในจังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันคิดสร้างสรรค์เป็นการละเล่นพื้นบ้านเพื่อใช้ในการแห่ขบวนของงานบุญต่างๆ ในพุทธศาสนา ต่อมาจึงได้ขยายบทบาทเพื่อรับใช้สังคมในด้านต่างๆ เช่น ด้านความบันเทิง และด้านประเพณี เป็นต้น การเล่นกลองยาวจะเล่นเฉพาะในงานที่เป็นงานมงคลเท่านั้น เช่น ใช้เล่นในขบวนแห่ของงานบวช งานโกนจุก

งานทำบุญผ้าป่า งานทำบุญกฐิน งานประเพณีสงกรานต์ งานแห่ขันหมาก งานมงคลสมรส และงานเฉลิมฉลองถาวรวัตถุของพุทธศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้กลองยาวบรรเลงเพื่อเป็นจังหวะดนตรีให้กับการเล่นรำของชาวบ้านอีกด้วย การเล่นกลองยาวเพื่อเป็นอาชีพในจังหวัดนครสวรรค์ได้เริ่มประมาณปี พ.ศ. 2473 โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอพยุหะคีรี

2. ลักษณะเฉพาะทางกายภาพของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ศึกษาจากกลองยาวที่ใช้ตีในคณะกลองยาวปัจจุบันจำนวน 4 คณะคือ คณะนายล้น จิวสุข คณะบุญมาศิลป์ คณะประพิช รุ่งเรืองศิลป์ และคณะเขาทอง ใช้กลองยาวในการศึกษาจำนวน 19 ลูก พบว่า

วัสดุที่ใช้ทำหุ่นกลอง ทั้งหมดเป็นไม้จากธรรมชาติ ส่วนใหญ่ทำจากไม้ขนุน

วัสดุที่ใช้ทำหนังหน้ากลอง ทั้งหมดเป็นหนังสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นหนังวัว

วัสดุที่ใช้ทำสายเร่งเสียงกลอง เป็นวัสดุที่ทำมาจากธรรมชาติและจากสารสังเคราะห์ ส่วนใหญ่ใช้เชือกไนลอนเป็นสายเร่งเสียงกลองมากที่สุด

วัสดุที่ใช้ทำสายคล้องกลอง เป็นวัสดุที่ทำมาจากธรรมชาติและจากสารสังเคราะห์ ส่วนใหญ่ใช้ผ้าถักเป็นสายคล้องกลองมากที่สุด

ความยาวของเส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลอง มีหลายขนาดความยาว ความยาวของเส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลองที่พบมากคือขนาด 23 เซนติเมตร และ 24.5 เซนติเมตร

ความยาวของเส้นรอบวงโกลอง มีหลายขนาดความยาว ความยาวของเส้นรอบวงโกลองที่พบมากคือขนาด 82, 83, 84, 86 และ 95 เซนติเมตร

ความยาวของโกลอง มีหลายขนาดความยาว ความยาวของโกลองที่พบมากคือขนาด 23 เซนติเมตร

ความยาวของเส้นรอบวงเอวกลอง มีหลายขนาดความยาว ความยาวของเส้นรอบวงเอวกลองที่พบมากคือขนาด 28 เซนติเมตร

ความยาวของหุ่นกลอง มีหลายขนาดความยาว ความยาวของหุ่นกลองที่พบมากคือขนาดความยาว 81 เซนติเมตร

ความยาวของหางกลอง มีหลายขนาดความยาว ความยาวของหางกลองที่พบมากคือขนาด 54 เซนติเมตร และขนาด 58 เซนติเมตร

ความยาวของเส้นผ่าศูนย์กลางลำโพงกลอง มีหลายขนาดความยาว ความยาวของเส้นผ่าศูนย์กลางลำโพงกลองที่พบมากคือขนาด 26 เซนติเมตร

วัสดุที่ทำเคลือบผิวหุ่นกลอง ส่วนใหญ่ใช้เซลลูลาร์เป็นวัสดุทำเคลือบผิวหุ่นกลอง

3. ความเชื่อและบทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์

3.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ทำให้มีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลองยาว โดยพิธีกรรมนั้นมีฐานความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเกี่ยวกับผี พิธีกรรมของกลองยาวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อดังกล่าวได้แก่ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างกลองยาว พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการฝึกกลอง และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตีกลอง

3.2 บทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ปรากฏให้เห็น 9 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธศาสนา ด้านประเพณี ด้านการศึกษา ด้านการกีฬา ด้านการแสดงพื้นบ้าน ด้านอาชีพ ด้านสัญลักษณ์ในการสื่อสาร ด้านการแสดงฐานะของบุคคล และด้านการบันเทิง

4. วิเคราะห์จังหวะที่ใช้ในการตีกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่ามีจำนวน 12 จังหวะ ได้แก่ จังหวะหนึ่งบ่อม จังหวะสองบ่อม จังหวะสามบ่อม จังหวะสี่บ่อม จังหวะสามเป้ง จังหวะเร็ว จังหวะกราว จังหวะเซ็งกลองยาว จังหวะสองเป้ง จังหวะเดิน จังหวะม้าย่องกลองยาว และจังหวะมานี้ด โดยจังหวะดังกล่าว มีโครงสร้างจังหวะที่มีความซับซ้อนน้อย มีรูปแบบประโยคจังหวะที่แตกต่างกัน และมีการการแปรจังหวะ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความเป็นมาและลักษณะเฉพาะทางกายภาพของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์

1.1 ความเป็นมาของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าใครหรือชุมชนใด เป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นเป็นคนแรกหรือแห่งแรก เนื่องจากระบบการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับกลองยาวที่ผ่านมา เป็นแบบมุขปาฐะ ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดต้นกำเนิดของกลองยาวได้ สิ่งที่ศึกษาได้เป็นการอนุมานอายุของการแสดงและสถานที่ที่เคยปรากฏการแสดง ซึ่งช่วยให้เห็นความเป็นมาของ กลองยาวนครสวรรค์มาตามลำดับ อีกทั้งศิลปินพื้นบ้านที่เคยร่วมเล่นร่วมแสดงกลองยาวซึ่งปัจจุบันมีอายุมากพบ ในเขตอำเภอพยุหะคีรี โดยยังมีการแสดงกลองยาวในงานเทศกาลงานบุญประเพณีต่างๆ ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังพบว่าแหล่งสร้างกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์มีอยู่ 2 แห่งในอำเภอพยุหะคีรี คือ

1) บ้านหาดสะแก ตำบลย่านมัทรี ซึ่งในอดีตเป็นสถานที่ที่มีต้นขนุนซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตกลองยาวปลูก อยู่มาก 2) บ้านเนินตะควน ตำบลสระทะเล (เดิมตำบลสระทะเลเป็นส่วนหนึ่งของตำบลย่านมัทรี) ซึ่งเป็นสถานที่ ที่มีต้นขนุนและต้นมะขามเทศปลูกอยู่ร่วมกัน กลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ เบื้องต้นเกิดจากการรวมกลุ่ม ของชาวบ้านในจังหวัดนครสวรรค์ร่วมกันคิดสร้างสรรค์เป็นการละเล่นพื้นบ้านเพื่อใช้ในการแก้ขบวนของงานบุญ ต่างๆ ในพุทธศาสนา ต่อมาจึงได้ขยายบทบาทเพื่อรับใช้สังคมในด้านต่างๆ เช่น ด้านความบันเทิง และ ด้านประเพณี เป็นต้น การเล่นกลองยาวจะเล่นเฉพาะในงานที่เป็นงานมงคลเท่านั้น เช่น ใช้เล่นในขบวนแห่ของ งานบวช งานโกนจุก งานทำบุญผ้าป่า งานทำบุญกฐิน งานประเพณีสงกรานต์ งานแห่ขันหมาก งานมงคลสมรส และงานเฉลิมฉลองการวัดของพุทธศาสนา เป็นต้น ชาวนครสวรรค์ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเหมือนกับคน ส่วนใหญ่ของประเทศไทยและเหมือนกับอีกหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียน (Southeast Asia) ดังนั้น วัฒนธรรมทางดนตรีจึงอาจได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียที่มาพร้อมกับศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในรูปแบบของปัญจดุริยางค์ (Panchaduriyaa) ซึ่งประกอบด้วย เครื่องดนตรีประเภท สุธริ อาตตี วิตตี อาตตีวิตตี และฆณ (บางตำราอาจใช้คำว่าเบญจดุริยางค์) ซึ่งเดิมในประเทศอินเดียนิยมใช้วงดนตรีชนิดนี้เพื่อ กิจกรรมของทหาร โดยใช้บรรเลงปลุกใจและให้จังหวะเมื่อยาดร่าทัพ ต่อมาได้นำมาใช้เป็นดนตรีเฉลิมพระเกียรติ พระมหากษัตริย์ นำขบวนเสด็จ ประโคมเวลาผลัดยาม และใช้เมื่อเสด็จออกขุนนาง ต่อมาพระมหากษัตริย์ทรงใช้ เป็นเครื่องนำเสด็จพระบรมสารีริกธาตุ ประโคมเป็นพุทธบูชา และใช้บรรเลงในการประกอบศาสนกิจต่างๆ เพื่อ ปัดเสนียดจัญไรและก่ออารมณ์ให้เป็นมงคล (ไมเคิล โรธ, 2535, หน้า 125-126) บทบาทและลักษณะของ ปัญจดุริยางค์ดังกล่าวต่อมาจึงเกิดการรับและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน เมื่อชาวนครสวรรค์ได้รับเข้ามา ก็อาจมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงบางประการ เช่น จังหวะ ทำนอง เครื่องดนตรี และการประสมวง จนเกิด อัตลักษณ์ทางดนตรีเป็นวงกลองยาวแบบชาวนครสวรรค์ดังปัจจุบัน และปรับปรุงบทบาทหรือโอกาสในการใช้ บรรเลงเพื่อให้เหมาะสมกับชุมชนและสังคม โดยนำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยยังคงใช้ในกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา กิจกรรมที่เป็นมงคล หรือกิจกรรมที่ต้องการสร้างบรรยากาศเพื่อปลุกใจกลุ่มคนให้เกิด ความสนุกสนานครื้นเครงสร้างความอบอุ่นแก่จิตใจ

นอกจากนี้ จังหวัดนครสวรรค์มีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นที่รวมของแม่น้ำสายสำคัญของภาคเหนือคือ ปิง วัง ยม และน่าน ที่ไหลมารวมกันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำเจ้าพระยา ณ จังหวัดนครสวรรค์ และ

ไหลผ่านจังหวัดต่างๆ ในภาคกลาง จนถึงอำเภอไทยที่จังหวัดสมุทรปราการ จึงทำให้นครสวรรค์เป็นเมืองท่าที่เป็น ศูนย์กลางของการค้าและการคมนาคมทางน้ำ ซึ่งเมืองหรือกลุ่มชนต่างๆ ในภาคเหนือและภาคกลางใช้ติดต่อ ค้าขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตร ของป่า และสินค้าอุตสาหกรรมต่างๆ ต่อกันมาตั้งแต่อดีต ลักษณะ ดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของเมืองที่อยู่ในลุ่มน้ำต่างๆ กับเมือง นครสวรรค์อย่างต่อเนื่องทั้งในแบบสันติวิธีอันได้แก่ การติดต่อ การแลกเปลี่ยนทางการค้า วัฒนธรรม ตลอดจน การสร้างสายสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ส่วนแบบอสนิวิธี ได้แก่ การทำสงครามในช่วงเวลาต่างๆ ดังปรากฏใน บันทึกของประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงอาจทำให้วัฒนธรรมกลองของชาวล้านนาซึ่งมีกลองลักษณะเป็นรูปถ้วย (Goblet Shape) เช่นเดียวกับกลองยาว เช่น กลองแอว กลองหลวง กลองปู่เจ้า และกลองสี่เหลี่ยมกับวัฒนธรรม ของชาวนครสวรรค์และหรือวัฒนธรรมของภาคกลางของไทยเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) ต่อกันในมิติต่างๆ ของสังคมในอดีตจนถึงปัจจุบัน อันนำมาซึ่งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) หรือการหยิบยืมทางวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) ระหว่างชุมชนหรือสังคมต่างๆ ภายในประเทศและในเขตภูมิภาคนี้

1.2 ลักษณะเฉพาะทางกายภาพของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ จากการศึกษากลองยาวที่ใช้ตีใน คณะกลองยาวปัจจุบัน พบว่า

วัสดุที่ใช้ทำหุ่นกลอง ทั้งหมดเป็นไม้จากธรรมชาติ ส่วนใหญ่ทำจากไม้ขนุน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ไม้ขนุนเป็นไม้ที่หาได้ง่ายในพื้นที่ทั่วไป มีน้ำหนักเบา อีกทั้งมีความเชื่อว่าเป็นไม้มงคลของไทย จึงนิยมนำมาใช้ทำ เป็นหุ่นกลองยาวเนื่องจากเชื่อว่าจะเกิดความเป็นมงคลแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของกลองยาว

วัสดุที่ใช้ทำหนังหน้ากลอง ทั้งหมดเป็นหนังวัว ที่เป็นหนังนี้เนื่องมาจากหนังวัวเป็นหนังที่หาได้ง่ายใน พื้นที่ทั่วไป มีขนาดความหนาเหมาะสมที่จะขูดเพื่อให้ได้ขนาดความหนาตามที่ช่างทำกลองต้องการ หนังมี ความเหนียวทนทานเหมาะสมต่อการชิงและดึงเพื่อขึ้นหน้ากลอง อีกทั้งมีคุณสมบัติในการสร้างเสียงได้ตามที่ผู้ตี ต้องการ

วัสดุที่ใช้ทำสายชิงหน้ากลอง เป็นวัสดุที่ทำมาจากธรรมชาติและจากสารสังเคราะห์ วัสดุจากธรรมชาติ ได้แก่ หนังเรียด และหนังหลัว ส่วนวัสดุจากสารสังเคราะห์คือเชือกไนลอน

วัสดุที่ใช้ทำสายสะพายกลอง ส่วนใหญ่ใช้ผ้าฝ้ายเป็นสายสะพายกลองมากที่สุด เนื่องจากผ้าฝ้ายมี ความหนา นุ่ม เหนียว ยืดหยุ่น และไม่บาดผิวหนังหากต้องสะพายกลองยาวนานๆ ความยาวของ เส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลอง ที่พบมากคือขนาด 23 เซนติเมตร และ 24.5 เซนติเมตร ในส่วนของความยาวของ ไหล่กลองที่พบมากคือขนาด 23 เซนติเมตร ความยาวของหุ่นกลองที่พบมากคือขนาด 81 เซนติเมตร ส่วนความยาวของหางกลองที่พบมากคือขนาด 54 เซนติเมตรและขนาด 58 เซนติเมตร และความยาวของ เส้นผ่าศูนย์กลางลำโพงกลองที่พบมากคือขนาด 26 เซนติเมตร ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า กลองยาวเป็นกลอง ที่มีหุ่นกลองลักษณะเป็นรูปถ้วย ดังนั้นลักษณะสัดส่วนต่างๆ ของหุ่นกลองจึงต้องมีความสัมพันธ์กัน เช่น เส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลอง (ความกว้างของหน้ากลอง) จะยาวเท่ากับความยาวของไหล่กลอง หรือให้ไหล่กลองมี ความยาวมากกว่าความยาวของเส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลองไม่เกิน 4 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลอง จะ ยาวเท่ากับเส้นผ่าศูนย์กลางลำโพงกลอง หรือให้เส้นผ่าศูนย์กลางลำโพงกลองยาวกว่าเส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลอง ไม่เกิน 5 เซนติเมตร เส้นรอบวงไหล่กลอง เมื่อแปลงมาเป็นเส้นผ่าศูนย์กลางแล้ว (ใช้สูตร $2\pi r$) จะยาวเท่ากับ เส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลองบวกอีก 2-3 เซนติเมตร สัดส่วนความยาวของหุ่นกลอง จะแบ่งเป็นความยาวของ ไหล่กลอง ร้อยละ 35 ความยาวของหางกลอง ร้อยละ 60 ส่วนที่เหลือเป็นความยาวของเอวกลอง ร้อยละ 5 เป็นต้น ซึ่งก็แล้วแต่สูตรการสร้างกลองยาวของช่างทำกลองแต่ละคน (สำราญ วันเทียน, 2549, สัมภาษณ์)

วัสดุที่ทาเคลือบผิวหุ่นกลอง ส่วนใหญ่ใช้เซลแล็กเป็นวัสดุทาเคลือบผิวหุ่นกลอง เนื่องจากสามารถทำได้ง่ายและสะดวกในการใช้ ส่วนกลองเก่าที่ผลิตโดยหัวหน้าคณะกลองยาวนั้นนิยมใช้น้ำมันยางจากต้นยางนาเป็นวัสดุทาเคลือบผิวหุ่นกลอง ซึ่งเป็นวัสดุที่ทำได้ง่ายในอำเภอพยุหะคีรี มีคุณสมบัติทำให้ไม่มีความคงทนแข็งแรง ป้องกันมดและมอดมาทำลายเนื้อไม้ได้

2. ความเชื่อและบทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ทำให้มีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลองยาว ดังนี้

2.1 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกลองยาว ได้แก่ พิธีตัดไม้มาทำกลอง นิยมนำเอาไม้ขนุนมาสร้างเป็นหุ่นกลองเนื่องจากมีความเชื่อว่าไม้ขนุนเป็นไม้มงคล จะเกิดความเป็นมงคลช่วยเกื้อหนุนค้าจุนให้เกิดแต่สิ่งที่ดีและนำโชคลาภมาสู่คณะกลองยาว ก่อนการตัดไม้ผู้ตัดไม้จะมีการจัดเตรียมเครื่องสังเวย ได้แก่ ข้าว อาหาร พันบ้าน และผลไม้ ใส่กระถางใบตอง และเครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน ใส่กรวยใบตอง เพื่อทำพิธีบอกกล่าวขอขมาเทพารักษ์หรือนางไม้ และขอไม้เพื่อนำไปสร้างกลอง นอกจากนี้ยังมีการเขียนอักขระคาถาลงบนหน้าหุ่นกลอง โดยเชื่อว่าเสียงที่ดีจากหน้าหุ่นกลองที่ลงอักขระคาถานั้นจะเป็นเสียงที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถสะกดจิตใจให้คนที่ได้ยินเสียงกลองนั้นเกิดความรักและชื่นชอบการแสดงกลองยาวของคณะตน พิธีเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเกี่ยวกับผี และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งเป็นความเชื่อซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ได้นับถือกันมาเดิมก่อนที่ศาสนาพุทธจะเผยแพร่เข้ามาเข้ามาสู่ประเทศไทย ความเชื่อเกี่ยวกับผี ได้แก่ เทพารักษ์ นางไม้ และพิธีการสังเวยอาหาร ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ โสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา หรืออักขระคาถา เป็นต้น (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548, หน้า 80-86)

2.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการฝึกกลองยาว ได้แก่ พิธีการคำนับครู และพิธีไหว้ครูประจำปี การคำนับครูถือว่าเป็นพิธีการแรกของการเริ่มความเป็นศิษย์เป็นครูต่อกัน ผู้ที่ต้องการฝึกกลองยาว จะมาขอฝากตัวเรียนกับครู โดยครูจะบอกระเบียบหรือข้อปฏิบัติในการเป็นศิษย์หรือระเบียบการฝึกซ้อมของคณะให้ผู้ที่มาฝากตัวขอเป็นศิษย์ได้รับทราบและให้ปฏิบัติโดยเคร่งครัด ถ้าครูเห็นว่าผู้ที่มาฝากตัวขอเป็นศิษย์เป็นผู้มีความตั้งใจดีและสามารถฝึกหัดได้ก็จะรับไว้เป็นศิษย์ และถ้าผู้มาฝากตัวขอเป็นศิษย์เห็นว่าตนไม่สามารถปฏิบัติตามข้อปฏิบัติหรือระเบียบได้ ก็จะได้เปลี่ยนการตัดสินใจได้ทัน ส่วนพิธีไหว้ครูประจำปีของคณะกลองยาวนั้น เป็นพิธีที่เกิดขึ้นหลังจากที่ศิษย์ได้ฝึกหัดความรู้เกี่ยวกับกลองยาวแล้ว นิยมกำหนดให้จัดในเดือนห้า ข้างขึ้น วันพฤหัสบดี สัปดาห์ใดก็ได้ ใช้พระพุทธรูปเป็นประธานในพิธีเพียงองค์เดียว มีการจัดเตรียมเครื่องสังเวยครูไว้บนผ้าขาวหน้าพระพุทธรูป ผู้ร่วมพิธี ได้แก่ ผู้เล่นกลองยืน ผู้เล่นกลองรำ นักดนตรี ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน และผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีความศรัทธาในคณะกลองยาวนั้นๆ จะมาชุมนุมกันที่บ้านหัวหน้าคณะกลองยาวเพื่อร่วมพิธีไหว้ครูและทำบุญร่วมกัน พิธีมีการบูชาพระรัตนตรัย อ่านโองการไหว้ครู เชิญครู ถวายเครื่องสังเวย ประโคมกลองยาวและรำกลองยาวถวายครู ลาเครื่องสังเวย และอ่านโองการส่งครูจึงจบพิธี หลังจากนั้นจึงทำบุญเลี้ยงพระ ถวายจุดปัจจัยพระ และรับประทานอาหารร่วมกัน

2.3 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตีกลองยาว ได้แก่ พิธีไหว้ครูก่อนทำการแสดงกลองยาว การเสกเป่าคาถาอาคมก่อนการแสดง และพิธีกรรมหลังการบรรเลง จะเห็นได้ว่าพิธีเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อของศาสนาพุทธผสมกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเกี่ยวกับผี ซึ่งนับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่พบได้ทั่วไปในสังคมไทยโดยเฉพาะในพิธีไหว้ครูดนตรี พิธีไหว้ครูก่อนทำการแสดงถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่นักดนตรีและนาฏศิลป์ของไทยได้ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ

3. บทบาทของกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ ปรากฏให้เห็น 8 ด้าน ดังนี้

3.1 บทบาทด้านพระพุทธศาสนา มีการใช้กลองยาวบรรเลงในขบวนแห่หน้าคในงานบวช งานแห่เทียนพรรษา งานกฐิน งานผ้าป่า และงานเฉลิมฉลองถาวรวัตถุพุทธศาสนา

3.2 บทบาทด้านประเพณี มีการใช้กลองยาวในการแห่หน้าขบวนกิจกรรมในชุมชนที่เป็นงานบุญ หรืองานมงคล ต่อมาจึงได้พัฒนาเป็นแบบแผนในการปฏิบัติเนื่องจากชุมชนหรือสังคมเห็นว่าดีหรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมและมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา จึงทำให้บทบาทของกลองยาวเป็นส่วนหนึ่งของงาน ประเพณี หรือเป็นประเพณีในที่สุด มีการใช้กลองยาวบรรเลงในงานประเพณีสงกรานต์ งานแต่งงาน (แห่ขบวน ชันหมาก) และงานบวช เป็นต้น

3.3 บทบาทด้านการศึกษา หน่วยงานด้านการศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ได้มองเห็นคุณค่าของ ศิลปะกลองยาวพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ จึงได้มีการบรรจุเนื้อหาของศิลปะกลองยาวพื้นบ้านให้อยู่ในหลักสูตร ของสถานศึกษาในระดับต่างๆ มีการจัดการเรียนการสอนตีกลองยาวและการรำกลองยาวให้นักเรียนนักศึกษา ในสังกัด เนื่องจากเชื่อว่าการศึกษาคือกระบวนการในการสืบทอดภูมิปัญญา ค่านิยม และวัฒนธรรม อันเป็น เอกลักษณ์ของสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งได้ เหตุดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนนักศึกษาที่ได้เรียนกลองยาว เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องและเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะกลองยาวพื้นบ้าน

3.4 บทบาทด้านการศึกษา มีการนำกลองยาวเข้ามาใช้ในการแห่หน้าขบวนการเล่นดนตรีของ นักกีฬาที่จัดภายในโรงเรียน หรือกีฬาที่จัดภายในหน่วยงานต่างๆ ซึ่งแต่เดิมแล้ว จะมีการใช้วงโยธวาทิตบรรเลง นำขบวนการเล่นดนตรีของนักกีฬา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลองยาวเป็นเครื่องดนตรีประเภทจังหวะ และการ ประสมวงของกลองยาวนั้นประกอบด้วยเครื่องประกอบจังหวะต่างๆ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ และเครื่องดนตรีที่ บรรเลงเป็นทำนองคือ ปี่ชวาหรือปี่ในหรือแตรวง ดังนั้นจึงสามารถประสมวงในการดำเนินทำนองและจังหวะ ดนตรีได้อย่างครื้นเครงสนุกสนาน อีกทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ได้ร่วมมือกันฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนครสวรรค์ ดังนั้นจึงมีการนำเอากลองยาวมาใช้ในกิจกรรมการเล่นดนตรีของนักกีฬา มีการ นำเอากลองยาวมาใช้ในการแสดงในพิธีเปิดหรือพิธีปิดการแข่งขันกีฬาโดยแสดงในรูปแบบของการรำกลองยาว และมีการนำกลองยาวมาตีจังหวะประกอบการออกกำลังกายที่เรียกว่า “กายบริหารชุดฤๅษีตัดตน” ซึ่งเป็น เอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดนครสวรรค์

3.5 บทบาทด้านการแสดงพื้นบ้าน การตีกลองยาวและการรำกลองยาว ในอดีตจัดเป็น การละเล่นพื้นบ้านซึ่งจะเล่นตามเทศกาลซึ่งเป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมาย ในการรับใช้กิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและเพื่อความรื่นเริงในฤดูกาล โดยไม่เป็นอาชีพหรือเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพเป็นหลัก ต่อมาเมื่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนไป การให้ความสำคัญของพิธีกรรมจึงเริ่มลดน้อยลงไป เรื่อยๆ การละเล่นจึงได้ปรับเปลี่ยนเป็นการแสดงที่ไม่จำกัดโอกาสตามฤดูกาลดังอดีต มีการนำกลองยาวมาใช้ แสดงในการต้อนรับบุคคลหรือคณะบุคคลสำคัญ ที่มาเยือนหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดนครสวรรค์

3.6 บทบาทด้านอาชีพ กลุ่มชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในกลองยาวได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็น คณะกลองยาวอาชีพ และรับการว่าจ้างแสดงในงานบุญงานมงคลต่างๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด โดยเฉพาะ ในช่วงเทศกาลงานบวช และงานแต่งงาน งานทำบุญผ้าป่า งานทำบุญกฐิน งานประเพณีสงกรานต์ ปัจจุบันความ นิยมกลองยาวลดลงและไม่ค่อยมีผู้สืบทอด จึงคงเหลือคณะกลองยาวอาชีพที่ยังดำเนินการแสดงกลองยาวเป็นอาชีพ เพียง 2 คณะ คือ คณะนายล้วน จิวสุข ตำบลสระทะเล และคณะประพิช รุ่งเรืองศิลป์ ตำบลพยุหะ อำเภอ พยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ จึงพบว่าสภาพการณ์ของคณะกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ปัจจุบันดำรงอยู่เพียง การอนุรักษ์และสืบสานในคณะกลองยาวและในสถานศึกษาเท่านั้น

3.7 บทบาทด้านสัญลักษณ์ในการสื่อสาร ชาวนครสวรรค์นั้นถือว่ากลองยาวเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความยินดี ความสนุกสนาน และความเป็นสิริมงคล ดังนั้นจึงพบว่าการบรรเลงกลองยาวจะบรรเลงเฉพาะในงานมงคลเท่านั้น การบรรเลงกลองยาวในขบวนแห่ขันหมากที่ฝ่ายชายแห่ไปบ้านของฝ่ายหญิงเพื่อสู่ขอ แต่งงานเป็นภรรยาของฝ่ายชายนั้นถือว่าเป็นสัญญาณที่สื่อสารให้คนในสังคมทราบว่าเมื่อเหตุการณ์ที่ฝ่ายชายจะไปสู่ขอฝ่ายหญิงแต่งงาน เป็นการประกาศให้ทราบว่างานพิธีนั้นๆ จะเริ่มขึ้นแล้ว เสียงกลองยาวที่บรรเลงรวมทั้งการร้องรับร้องส่งกันในวงกลองยาวนั้นเป็นเสียงที่ตั้ง จึงเป็นสัญญาณที่แจ้งหรือเตือนให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการแต่งงานของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงสามารถรับทราบและอาจขัดขวางพิธีดังกล่าวได้ทันที ดังนั้นหากไม่มีใครมาขัดขวางก็เป็นการแสดงนัยว่าบุคคลต่างๆ ในสังคมนั้นเห็นชอบแล้ว

3.8 บทบาทด้านการแสดงฐานะของบุคคล กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมใช้ในพิธีกรรมของชาวบ้านที่ต้องอาศัยขบวนหม้อมากร่วมแสดงพลังแห่งความสามัคคี เกลิมฉลอง ชื่นชมยินดี เช่น งานบุญ งานบวช งานแต่งงาน และงานเฉลิมฉลองถาวรวัตถุของพุทธศาสนา เป็นต้น การจัดงานใดที่มีคณะกลองยาวมาบรรเลงในงานหรือในขบวนแห่จะบ่งบอกว่างานนั้นเป็นงานมงคล เป็นงานที่ยิ่งใหญ่และมีเกียรติ เป็นงานที่มีผู้ร่วมอนุโมทนาผลบุญหรือการกระทำนั้นๆ แสดงให้เห็นสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเจ้าของงานว่าเป็นผู้มีฐานะมั่งคั่ง เป็นบุคคลมีชื่อเสียงหรือเป็นบุคคลที่สำคัญในชุมชน

3.9 บทบาทด้านการบันเทิง กลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ถือว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงแก่ชุมชน เนื่องจากเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถร่วมแสดงความสามารถยืนตีกับงานมงคลหรืองานบุญต่างๆ ที่จัดได้ เช่น งานแห่หน้าค แห่องค์กฐิน แห่องค์ผ้าป่า และแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น

4. วิเคราะห์จังหวะที่ใช้ในการตีกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์

จังหวะที่ใช้ในการตีกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่ามีจำนวน 12 จังหวะ ได้แก่ จังหวะหนึ่งบ่อ่ม จังหวะสองบ่อ่ม จังหวะสามบ่อ่ม จังหวะสี่บ่อ่ม จังหวะสามเป้ง จังหวะเร็ว จังหวะกราว จังหวะเข็งกลองยาว จังหวะสองเป้ง จังหวะเดิน จังหวะม้าย่องกลองยาว และจังหวะมานัด เมื่อวิเคราะห์ในด้านโครงสร้างจังหวะ ประโยคจังหวะ และการแปรจังหวะ มีส่วนที่สามารถอธิบายได้ดังนี้

4.1 โครงสร้างจังหวะ โครงสร้างจังหวะที่ใช้ในการตีกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นโครงสร้างที่มีความซับซ้อนน้อย โดยมีโครงสร้างจังหวะตั้งแต่ 1 ท่อนจนถึง 6 ท่อน ลักษณะโครงสร้างจังหวะกลองยาวที่พบมากมีลักษณะโครงสร้างเป็นแบบ 2 ท่อนคือ A : B ซึ่งแต่ละท่อนมีบทกระสวนจังหวะที่แตกต่างกัน การเรียงท่อนของโครงสร้างจังหวะมี 2 ลักษณะคือ การเรียงแบบปกติ และการเรียงแบบซ้ำสลับท่อน โดยมีส่วนนำ (Introduction) ก่อนเข้าท่อน A แรก และมีท่อนจบ (Ending) อยู่ท้ายบท โครงสร้างจังหวะแต่ละจังหวะเป็นแบบ Song form ทั้งนี้เนื่องจากมาจากจังหวะกลองยาวที่ใช้ตีนั้นเป็นการตีประกอบทำนองเพลงที่บรรเลงโดยเครื่องเป่า เช่น ปี่ชวา หรือปี่ใน หรือแตรวง หรือใช้ตีประกอบการขับร้อง เป็นต้น จึงทำให้มีโครงสร้างจังหวะเป็นไปตามบทเพลงหรือบทขับร้องซึ่งมีลักษณะเป็น Song Form

4.2 รูปแบบประโยคจังหวะ รูปแบบประโยคจังหวะที่พบในจังหวะกลองยาวแต่ละจังหวะนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นส่วนนำ และท่อนจบของจังหวะ แต่ละคณะจะมีกระสวนจังหวะแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากมาจากการที่มีครูผู้สอนเป็นบุคคลต่างกัน และคณะกลองยาวแต่ละคณะต้องการความเป็นอัตลักษณ์ (Identity) ของคณะตน จังหวะกลองยาวในแต่ละจังหวะส่วนใหญ่พบว่ารูปแบบประโยคจังหวะมีกระสวนจังหวะแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากความตั้งใจของผู้ที่สร้างจังหวะหรือผู้เรียบเรียงจังหวะการตีกลองยาวที่ต้องการไม่ให้เกิดความรู้สึกซ้ำซากของจังหวะ เพื่อเป็นการช่วยเสริมความรู้สึกของทำนองเพลงที่เปลี่ยนไปในแต่ละท่อนเพลงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับแนวคิด (Concept) ของการรำ

หรือการแสดงในโอกาสต่างๆ จังหวัดบางจังหวัด เช่น จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่ามีรูปแบบประโยคจังหวัดที่เหมือนหรือคล้ายกันในแต่ละคณะ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่คณะกลองยาวได้มีการประกวดประชันกัน ในชุมชนอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานานจึงอาจเกิดการเลียนแบบหรือเกิดการหยิบยืมทางวัฒนธรรมระหว่างกัน แต่ก็ยังคงไว้ในส่วนของท่อนจบ เนื่องจากเป็นกระบวนจังหวะเฉพาะของแต่ละคณะ

4.3 การแปรจังหวะ การแปรจังหวะหลักที่อยู่ในท่อนกระบวนจังหวะกลองยาวในจังหวัด นครสวรรค์ทั้ง 12 จังหวัด มีการแปรจังหวะด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายวิธีการรวมกันดังนี้คือการเพิ่มโน้ต การลดโน้ต การเปลี่ยนเสียงกลอง และการเปลี่ยนค่าความยาวของเสียงโน้ต เมื่อเริ่มส่วนนำของจังหวะแล้ว จะพบกระบวนจังหวะหลักเป็นกระบวนจังหวะแรกที่อยู่ตอนต้นของจังหวะ และเมื่อกระบวนจังหวะหลักได้ปรากฏขึ้นแล้วกระบวนจังหวะแปรจึงปรากฏตามหลังกระบวนจังหวะหลัก การแปรจังหวะต่างๆ ของแต่ละคณะกลองยาวพบว่ามีจำนวนการแปรจังหวะหลายรูปแบบประโยคจังหวัด จังหวัดที่มีการแปรจังหวะน้อยที่สุดคือมีการแปรจังหวะเพียง 1 รูปแบบ ได้แก่ จังหวัดหนึ่งบ่อของคณะบุญมาศิลป์ และคณะประพิช รุ่งเรืองศิลป์ จังหวัดสามบ่อของคณะบุญมาศิลป์ จังหวัดสามเป้งของคณะนายล้วน จิวสุข คณะประพิช รุ่งเรืองศิลป์ และคณะเขาทอง จังหวัดกราวของคณะเขาทอง จังหวัดเชิงกลองยาวของคณะเขาทอง จังหวัดม้าย่องกลองยาวของคณะเขาทอง และจังหวัดมาเน็ดของคณะเขาทอง เนื่องจากเป็นจังหวะที่ใช้ตีเป็นจังหวะนำ หรือใช้ตีประกอบ การแสดงสั้นๆ หรือใช้ตีเป็นจังหวะประกอบการขับเสภาบทไหว้ครู เป็นต้น จังหวัดที่มีการแปรจังหวะมากที่สุดคือจังหวัดสี่บ่อของคณะประพิช รุ่งเรืองศิลป์ โดยมีการแปรจังหวะ 7 รูปแบบ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นจังหวะหลักที่ใช้ตีประกอบ ใช้ตีหน้าขบวน และตีเป็นจังหวะประกอบการรำกลองยาว จึงต้องการไม่ให้เกิดความรู้สึกซ้ำซากของจังหวะ เพื่อเป็นการช่วยเสริมความรู้สึกของท่านองเพลงที่เปลี่ยนไปในแต่ละท่อนเพลงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับแนวคิดของการรำหรือการแสดง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรจัดให้มีการสัมมนาวิชาการดนตรี ศิลปกลองยาวพื้นบ้าน และผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับงานศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจและหาแนวทางอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนา
2. ผู้บริหารการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา และหัวหน้าสถานศึกษาระดับต่างๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ควรมีนโยบายและสนับสนุนบุคลากรให้มีการจัดทำหลักสูตรกลองยาวพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ในระดับหลักสูตรสถานศึกษา เนื่องจากจะทำให้ครูอาจารย์ด้านดนตรีและนาฏศิลป์ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดนครสวรรค์มีการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับกลองยาวพื้นบ้านในชุมชนที่สถานศึกษานั้นๆ ตั้งอยู่เป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์จังหวะกลอง ท่านองเพลง และรูปแบบการรำต่างๆ ซึ่งเป็นของดั้งเดิมในชุมชนนั้นๆ มีให้สูญหายไป
3. ควรจัดให้มีการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลองยาว โดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ภาพถ่าย เทปเสียง และวีดิทัศน์ โดยจัดเก็บเป็นระบบสารสนเทศหรือฐานข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรม และให้ผู้สนใจทั่วไปสามารถนำไปใช้เพื่อการศึกษาได้ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ในลักษณะเครือข่ายวิชาการ จัดทำโดยสถานศึกษาต่างๆ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ และสำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยต่างๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น
4. สถานศึกษาควรเชิญศิลปินพื้นบ้านมาเป็นวิทยากร สอนหรือสาธิตความรู้ด้านกลองยาวพื้นบ้านให้นักเรียน นักศึกษา หรือครูอาจารย์

5. หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชนภายในจังหวัดนครสวรรค์ ควรร่วมมือกันจัดให้มี กิจกรรมส่งเสริมกลองยาวพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์ เช่น การจัดประกวดการบรรเลงกลองยาว และการรำกลอง ยาว ในระดับกลุ่มโรงเรียน ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยแบ่งตามอายุหรือชั้นการศึกษา เช่น ระดับ ประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา และระดับประชาชนทั่วไป เป็นต้น เนื่องจากการประกวด ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดการพัฒนารูปแบบการแสดง และทำให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

6. หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมในจังหวัดนครสวรรค์ ควรส่งเสริมให้ประชาชน หน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชนต่างๆ ร่วมกันฟื้นฟูให้มีการใช้กลองยาวในวิถีของสังคมชาวนครสวรรค์ อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีการใช้กลองยาวในขบวนแห่ต่างๆ เช่น ขบวนแห่เทียนพรรษา ขบวนแห่ผ้าป่า ขบวน แห่กฐิน ขบวนแห่การประกวดกระทงและนางนพมาศ ขบวนแห่งานประเพณีสงกรานต์ ขบวนแห่ประเพณี รดน้ำดำหัวพระสงฆ์ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ และใช้กลองยาวเป็นการแสดงในโอกาสต่างๆ

7. หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางศิลปะและวัฒนธรรมในจังหวัดนครสวรรค์ ควรสนับสนุนบุคคลที่มี ผลงานดีเด่น ด้วยการสรรหาบุคคลดีเด่นทางศิลปวัฒนธรรมสาขากการแสดงพื้นบ้าน เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติคุณ นักแสดงชาวบ้านให้เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่นจังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากจะมีผลให้การแสดงพื้นบ้านและศิลปิน พื้นบ้านได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น และเพื่อให้ศิลปินพื้นบ้านเกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของมรดก ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และเต็มใจที่จะถ่ายทอดการแสดงพื้นบ้านตามความสามารถ เพื่อให้ศิลปะ พื้นบ้านที่สืบทอดมาแต่อดีตได้สืบทอดถึงคนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเกี่ยวกับกลองยาวในครั้งนี้เป็นการศึกษากลองยาวเฉพาะในจังหวัดนครสวรรค์ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษากลองยาวในจังหวัดต่างๆ หรือในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย หรือศึกษาเปรียบเทียบกับ ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน เกี่ยวกับวิวัฒนาการและการแพร่กระจายของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกลองยาว ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาประวัติและ พัฒนาการของเครื่องดนตรีไทย ซึ่งจะประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทยอย่างยิ่ง

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในด้านทำนองเพลงหรือการวิเคราะห์องค์ประกอบทางดนตรีของ วงกลองยาวในจังหวัดนครสวรรค์

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในด้านการเปรียบเทียบระบบเสียงของกลองยาวในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย หรือศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน

4. ควรมีการศึกษาวิจัยกลองยาวในมิติของการสร้างงานใหม่หรือศิลปะร่วมสมัย (contemporary arts) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาศิลปะดนตรี และเพื่อเป็นแนวทางเลือกอีกแนวทางหนึ่งในการ ตอบสนองความต้องการของสังคม เช่น การพัฒนาจังหวะและหรือทำนองเพลงใหม่ การพัฒนารูปแบบ (style) การเรียบเรียงเสียงประสานของวงกลองยาว และการปรับปรุงรูปแบบการประสมวงร่วมกับดนตรีตะวันตก เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- นครสวรรค์, จังหวัด. (2539). **เสด็จประพาสต้น, สื่อบันทึกการแสดงพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสต้นเมืองนครสวรรค์**. นครสวรรค์ : เจริญดีการพิมพ์.
- ไมเคิล ไรท์. (2535). อิทธิพลอินเดียในดนตรีและนาฏกรรมสยาม. ใน **ดนตรีและนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคมสยาม**. (หน้า 125-126). กรุงเทพฯ : ธนาครกรุงเทพ จำกัด.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). **วัฒนธรรมในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำราญ วันเทียน. (2549, เมษายน 27). ช่างซ่อมเครื่องดนตรีไทยและผู้เล่นกลองยาวคณะประพิช รุ่งเรืองศิลป์, บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ที่ 2 ตำบลย่านมัทรี อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. สัมภาษณ์.